

บทที่ 3

วิธีดำเนินการวิจัย

การวิจัยเรื่อง ประสพการณ์ความสุขจากการพึ่งตนเองในบั้นปลายชีวิตของผู้สูงอายุในชุมชนชนบท อำเภอกูเรือ จังหวัดเลย ครั้งนี้ เป็นการวิจัยแบบผสมวิธีแบบอธิบายตามลำดับ (Mixed Methodology) เริ่มต้นด้วยการวิจัยเชิงปริมาณ (Quantitative Research) และต่อด้วยการวิจัยเชิงคุณภาพ (Qualitative Research) โดยมีวัตถุประสงค์ เพื่อศึกษาระดับความสุขของผู้สูงอายุในชุมชนชนบท อำเภอกูเรือ จังหวัดเลย และเพื่อศึกษาประสพการณ์ความสุขของผู้สูงอายุในชุมชนชนบท อำเภอกูเรือ จังหวัดเลย โดยมีรายละเอียดดังต่อไปนี้

ระยะที่ 1 การวิจัยเชิงปริมาณ (Quantitative Research) ประกอบด้วยขั้นตอนดังนี้

1. ประชากรและกลุ่มตัวอย่าง
2. เครื่องมือที่ใช้ในการเก็บรวบรวมข้อมูล
3. ขั้นตอนการเก็บรวบรวมข้อมูล
4. การวิเคราะห์ข้อมูลเชิงปริมาณ

ระยะที่ 2 การวิจัยเชิงคุณภาพ (Qualitative Research) ประกอบด้วยขั้นตอนดังนี้

1. ประชากรและกลุ่มตัวอย่าง
2. เครื่องมือที่ใช้ในการเก็บรวบรวมข้อมูล
3. ขั้นตอนการเก็บรวบรวมข้อมูล
4. การวิเคราะห์ข้อมูลเชิงคุณภาพ
5. จริยธรรมในการวิจัยเชิงคุณภาพ

ระยะที่ 1 การวิจัยเชิงปริมาณ

1.1 ประชากรและกลุ่มตัวอย่าง

1.1.1 ประชากร คือ ผู้สูงอายุที่อาศัยอยู่ในพื้นที่อำเภอภูเรือ จังหวัดเลย ในช่วงปี พ.ศ. 2558 จำนวน 1,334 คน

1.1.2 กลุ่มตัวอย่าง คือ ผู้สูงอายุที่อาศัยอยู่ในพื้นที่อำเภอภูเรือ จังหวัดเลย ในช่วงปี พ.ศ. 2558 ผู้วิจัยกำหนดขนาดของกลุ่มตัวอย่างด้วยสูตรของ Krejcie & Morgan (Krejcie and Morgan, 1970, pp. 607-610, อ้างถึงใน บุญชม ศรีสะอาด, 2545, น. 43-44) ที่ระดับความเชื่อมั่น 95 เปอร์เซ็นและระดับความคลาดเคลื่อนที่ 0.05 เพื่อเป็นกลุ่มตัวอย่างและได้กลุ่มตัวอย่างจำนวน 310 คน

1.2 เครื่องมือที่ใช้ในการเก็บรวบรวมข้อมูล

1.2.1 แบบสอบถาม (Questionnaire) แบ่งออกเป็น 2 ส่วน ดังนี้

ส่วนที่ 1 แบบสอบถามข้อมูลส่วนบุคคล ประกอบด้วย เพศ อายุ ศาสนา สถานะภาพสมรส ระดับการศึกษา แหล่งรายได้หลักจากแหล่งใด เป็นต้น

ส่วนที่ 2 แบบวัดความสุข พัฒนาโดย จิระสุข สุขสวัสดิ์ (2554) นำมาจาก แบบ วัด The Oxford Happiness Questionnaire (OHQ) โดย Argyle และ Peter (2001) ใช้วัดความสุขครอบคลุม 3 องค์ประกอบ คือ (1) การมีความพึงพอใจในชีวิต (Life satisfaction) (2) การมีอารมณ์ทางบวก (Positive affect) และ (3) การไม่มีอารมณ์ทางลบในขณะนั้น (Less negative affect) ดังมีรายละเอียดต่อไปนี้

ลักษณะของแบบวัดความสุข

มาตรวัดความสุข เป็นแบบสำรวจตนเอง (Self-report) เกี่ยวกับความสุข โดยให้ผู้ตอบพิจารณาถึงความสุขของตนเองในช่วง 3 เดือนที่ผ่านมา ซึ่งแบบวัดเป็นแบบมาตรประมาณค่า (Likert scale) แบ่งเป็น 6 ระดับ โดยเริ่มต้นตั้งแต่ (6) เห็นด้วยมากที่สุด ไปจนถึง (1) ไม่เห็นด้วยมากที่สุด โดยข้อคำถามทางบวก ค่า 1 หมายถึง ไม่เห็นด้วยมากที่สุด ค่า 2 หมายถึง ไม่เห็นด้วย ค่า 3 หมายถึง ค่อนข้างไม่เห็นด้วย ค่า 4 หมายถึง ค่อนข้างเห็นด้วย ค่า 5 หมายถึง เห็นด้วย และค่า 6 หมายถึง เห็นด้วยมากที่สุด ส่วนข้อคำถามทางลบจะกลับค่าคะแนนค่าคะแนนที่ได้จะอยู่ระหว่าง 29-145 คะแนน ประกอบด้วยคำถามจำนวน 29 ข้อ โดยมีโครงสร้าง 3 ด้าน ดังนี้

1) การมีความพึงพอใจในชีวิต คือ การพิจารณาความสุขของบุคคลแล้ว ประเมินออกมาตามมาตรฐานความพึงพอใจของตนเองและนำมาเปรียบเทียบกับสิ่งแวดล้อม

โดยทั่วไปบุคคลตั้งมาตรฐานการรับรู้โดยการกำหนดเองไว้ ประกอบด้วยข้อ 1,3,6,7,8,10, 11,14,15,16 และ 22 รวม 11 ข้อ

2) การมีอารมณ์บวก คือ อารมณ์ที่เป็นสุขซึ่งเกิดจากสภาวะแวดล้อมภายนอก เช่น ร่าเริง ยินดี และความสุขที่เกิดจากแรงจูงใจภายใน โดย Argle และ Crossland (1991) พบว่า อารมณ์ทางบวกแบ่งออกเป็น 3 มิติ คือ มิติแรก หมายถึง ความรู้สึกสุข (Joy) และความยินดี (Elation) มิติที่สอง หมายถึง ความรู้สึกตื่นเต้น (Excitement) และมิติสุดท้าย หมายถึง ความสนใจ (Interest) ประกอบด้วยข้อคำถาม 2, 4, 9, 12, 13, 17, 18 และ 21 รวม 8 ข้อ

3) การไม่มีอารมณ์ทางลบในขณะนั้น คือ ภาวะที่ไม่มีอาการซึมเศร้าซึ่งถือเป็นอาการหลักของอารมณ์ทางลบ ตลอดจนความเสียใจ ความกลัว ความโกรธ ความวิตกกังวล ความเครียด ประกอบด้วยข้อคำถาม 9 ข้อ ตัวอย่างคำถาม เช่น บางครั้งฉันรู้สึกเศร้าโดยไม่ทราบสาเหตุและฉันรู้สึกโมโหและหวั่นไหวง่าย ประกอบด้วยข้อคำถาม 5, 19, 20, 23, 24, 25, 26, 27 และ 28 รวม 9 ข้อ

ขั้นตอนการพัฒนาและตรวจสอบคุณภาพของแบบวัดเดิม

1) ผู้วิจัยศึกษาแนวคิดเกี่ยวกับความสุขและการพัฒนาเครื่องมือวัดความสุขจากเอกสารและงานวิจัยที่เกี่ยวข้องและศึกษาแบบวัดจาก The Oxford Happiness Questionnaire (OHQ, Argyle & Peter,2001) เป็นกรอบแนวคิดในการสร้างเครื่องมือ

2) ผู้วิจัยแปลและปรับปรุงข้อคำถามจากแบบวัด The Oxford Happiness Questionnaire จำนวน 29 ข้อ จากภาษาอังกฤษให้เป็นภาษาไทยและเพิ่มข้อคำถามอีก 5 ข้อ ในด้านการมีอารมณ์ทางบวก เช่น “ท่านมีความสุขเมื่อได้ช่วยเหลือผู้อื่น” และด้านการไม่มีอารมณ์ทางลบในขณะนั้น เช่น “ท่านรู้สึกโมโหและหวั่นไหวง่าย” รวมข้อกระทงของแบบวัดทั้งหมด 34 ข้อ

3) ผู้วิจัยตรวจสอบความตรงตามเนื้อหาของแบบวัดโดยผู้ทรงคุณวุฒิจำนวน 3 ท่าน (นักจิตวิทยาและผู้เชี่ยวชาญด้านภาษาในพื้นที่ห้าจังหวัดชายแดนภาคใต้ พยาบาลจิตเวชจากคณะแพทยศาสตร์ มหาวิทยาลัยสงขลานครินทร์ วิทยาเขตหาดใหญ่ และอาจารย์ที่ปรึกษาวิทยานิพนธ์หลัก) เป็นผู้ตรวจสอบความสอดคล้องของข้อกระทงและความตรงเชิงโครงสร้างของแบบวัดความสุขทั้ง 3 ด้าน โดยผู้ทรงคุณวุฒิได้แก้ไขเฉพาะประเด็นของภาษาที่ใช้ และผู้วิจัยได้ปรับและแก้ไขตามคำแนะนำของผู้ทรงคุณวุฒิทั้ง 3 ท่าน เช่น “ชีวิตนี้มีแต่เรื่องสนุก” เป็น “ฉันพบว่าชีวิตนี้มีแต่เรื่องสนุก”

4) ผู้วิจัยนำแบบวัดความสุขนี้ไปทดลองใช้กับนักศึกษาที่มีภูมิลำเนาอยู่ในจังหวัดชายแดนภาคใต้ และกำลังศึกษาในมหาวิทยาลัยสงขลานครินทร์ วิทยาเขตปัตตานี จำนวน

200 คน ในจำนวนนี้มีแบบวัดสมบูรณที่ผู้วิจัยสามารถนำมาวิเคราะห์หาค่าคุณภาพรายข้อ (Item analysis) ได้ จำนวน 172 คน

โดยทดสอบความแตกต่างระหว่างกลุ่มคะแนนสูงกับกลุ่มคะแนนต่ำด้วยการทดสอบหาค่าที (t-test) เพื่อคัดข้อที่มีอำนาจจำแนกสูง คือ มีค่าที มากกว่า 1.97 ขึ้นไป ที่ระดับนัยสำคัญ .05 ซึ่งค่าทีของมาตรวัดฉบับนี้อยู่ระหว่าง 2.00 ถึง 7.66 ผลการวิเคราะห์พบว่าข้อคำถามทั้ง 34 ข้อ สามารถจำแนกกลุ่มสูงและกลุ่มต่ำได้ และคำนวณค่าสัมประสิทธิ์สหสัมพันธ์ระหว่างคะแนนรายข้อกับคะแนนรวมทั้งหมดของแบบวัด (CITC) คำนวณค่าความเที่ยงแบบความสอดคล้องภายใน (internal consistency reliability) ด้วยค่าสัมประสิทธิ์แอลฟาของครอนบาค (Cronbach' alpha coefficient) พบว่ามีค่าเท่ากับ 0.86 ซึ่งเป็นค่าความเที่ยงที่ใกล้เคียงกับงานของ Argyle และ Peter (2001) โดยมีค่าสัมประสิทธิ์แอลฟาของครอนบาคได้ค่าความเชื่อมั่น 0.91

1.2.2 การพัฒนาแบบวัดของผู้วิจัย

1) ผู้วิจัยตรวจคุณภาพด้วยการนำแบบสอบถามไปทดลองใช้ (Try-Out) กับผู้สูงอายุที่อยู่อำเภอด่านซ้าย ซึ่งมีลักษณะพื้นที่ใกล้เคียงกับกลุ่มเป้าหมาย ซึ่งไม่ใช่กลุ่มตัวอย่าง จำนวน 30 ชุด

2) หลังจากนั้นผู้วิจัยคำนวณค่าความเที่ยงแบบสอดคล้องภายใน (Internal Consistency Reliability) ด้วยค่าสัมประสิทธิ์แอลฟาของครอนบาค (Cronbach' Alpha Coefficients) และคำนวณค่าสัมประสิทธิ์สหสัมพันธ์ระหว่างคะแนนรายข้อกับคะแนนรวมทั้งฉบับรายละเอียดดังนี้

(1) ผู้วิจัยนำแบบวัดความสุข ที่พัฒนาโดย จิระสุข สุขสวัสดิ์ (2554) มาปรับปรุงภาษาและตัดข้อคำถามบางข้อเพื่อให้เหมาะสมกับช่วงวัยของผู้สูงอายุและบริบทความสุขของผู้สูงอายุ ได้ข้อคำถามทั้งหมดจำนวน 28 ข้อ จากจำนวนข้อคำถามเดิมจำนวน 34 ข้อ

(2) ผู้วิจัยตรวจสอบความตรงของเนื้อหาโดยผ่านอาจารย์ที่ปรึกษา เป็นผู้ตรวจสอบความสอดคล้องของข้อกระทงและความตรงเชิงโครงสร้างของมาตรวัดความสุข โดยได้แก้ไขประเด็นภาษาที่ใช้ซึ่งผู้วิจัยได้ปรับปรุงและแก้ไขตามคำแนะนำของอาจารย์ที่ปรึกษา เช่น จาก “ฉันเบิกบานใจอยู่ตลอดเวลา” เป็น “ฉันรู้สึกสดชื่น แจ่มใสในใจเสมอ”, “ฉันมีชีวิตที่กระปรี้กระเปร่าตลอดเวลา” เป็น “ฉันมีพลังในการใช้ชีวิตเสมอ”และ “ฉันสนุกเพลิดเพลินทุกสิ่งทุกอย่าง” เป็น “ฉันมีความสุขกับสิ่งต่างๆ ในชีวิต”

(3) ผู้วิจัยนำแบบวัดที่ปรับปรุงภาษาเรียบร้อยแล้วให้ ผู้สูงอายุที่อยู่อำเภอด่านซ้าย ซึ่งมีลักษณะพื้นที่ใกล้เคียงกับกลุ่มเป้าหมาย ทดลองทำแบบสอบถาม จำนวน 30 คน และตรวจสอบความสมบูรณในการตอบก่อนนำมาวิเคราะห์ค่าด้านสถิติในลำดับถัดไป

(4) ผู้วิจัยนำแบบวัดที่ได้มาวิเคราะห์ ค่าสหพันธ์ระหว่างข้อคำถามแต่ละข้อกับคะแนนรวมของข้อคำถามอื่นที่เหลือทั้งฉบับ (Corrected Item-Total Correlation หรือ CITC) พบว่ามีข้อคำถามเพียง 3 ข้อ ที่มีค่า r ต่ำกว่า (.20) คือข้อที่ 17, 28, 34 อีก 28 ข้อที่เหลือ มีค่า r อยู่ระหว่าง .24 ถึง .74 จึงพิจารณา ตัดข้อคำถามออก จำนวน 3 ข้อ เหลือข้อคำถาม 28 ข้อ และวิเคราะห์ค่าสหพันธ์ระหว่างข้อคำถามแต่ละข้อกับคะแนนรวมของข้อคำถามใหม่จำนวน 28 ข้อ ทั้งฉบับ (Corrected Item-Total Correlation หรือ CITC) พบว่า มีค่า r อยู่ระหว่าง .30 ถึง .74 (ผลการวิเคราะห์ข้อมูลเชิงปริมาณแสดงไว้ในภาคผนวก ค)

(5) หลังจากนั้นผู้วิจัยประเมินค่าสอดคล้องภายใน (internal consistency reliability) โดยวิธีหาค่าสัมประสิทธิ์แอลฟาของครอนบาค (Cronbach's alpha coefficients) ของแบบวัดความสุขทั้งฉบับ ได้ค่าความเที่ยงของแบบวัดความสุข ทั้งฉบับเท่ากับ .92

1.3 ขั้นตอนการเก็บรวบรวมข้อมูล

1.3.1 ผู้วิจัยติดต่อจัดทำบันทึกขออนุญาตในการเก็บข้อมูล จากสาขาวิชาศึกษาศาสตร์ถึงกำนันตำบลโคกงาม อำเภอด่านซ้าย จังหวัดเลย เพื่อชี้แจงวัตถุประสงค์และขออนุญาตทดลองแบบวัด

1.3.2 ผู้วิจัยดำเนินการเก็บข้อมูล โดยการใช้แบบสอบถาม ด้วยวิธีการสุ่มแบบอย่างง่าย (Random Sampling) โดยให้เจ้าหน้าที่สาธารณสุขแจกแก่อำสาสมัครสาธารณสุขคนละ 60 ชุด จากนั้นผู้วิจัยได้ชี้แจงการกรอกแบบสอบถามแก่อำสาสมัครสาธารณสุข เพื่อให้เข้าใจตรงกันผู้วิจัยชี้แจงเจ้าหน้าที่สาธารณสุขและอำสาสมัครสาธารณสุขในการเก็บข้อมูลแบบสอบถามความสุข

1.3.3 ผู้ช่วยผู้วิจัยดำเนินการเก็บข้อมูล โดยอ่านข้อคำถามให้ผู้สูงอายุฟังอย่างช้า ๆ ทีละข้อ และให้ผู้สูงอายุตอบ

1.3.4 หลังจากเก็บรวบรวมข้อมูลแล้ว ผู้วิจัยนำแบบสอบถามที่รวบรวมมาตรวจสอบความสมบูรณ์ของการตอบ จนครบตามจำนวนกลุ่มตัวอย่างที่ใช้ในการวิจัยแล้วนำไปวิเคราะห์ข้อมูลทางสถิติ

1.4 การวิเคราะห์ข้อมูลเชิงปริมาณ

1.4.1 เมื่อได้ข้อมูลจากแบบสอบถามเป็นที่เรียบร้อยแล้ว ผู้วิจัยตรวจสอบความสมบูรณ์ของแบบสอบถาม จากนั้นจึงนำไปวิเคราะห์ข้อมูลด้วยโปรแกรมคอมพิวเตอร์สำเร็จรูปเพื่อหาค่าเฉลี่ย ส่วนเบี่ยงเบนมาตรฐาน และค่าร้อยละ โดยดำเนินการตามขั้นตอนดังนี้

1) นำแบบสอบถามมาตรวจความสมบูรณ์และความถูกต้องของแบบสอบถามที่ได้รับคืนทั้งหมด

2) นำแบบสอบถามที่สมบูรณ์แล้วมาลงรหัสตามแบบการลงรหัส (Coding Form)

3) ทำการวิเคราะห์ข้อมูลค่าเฉลี่ย ส่วนเบี่ยงเบนมาตรฐาน และค่าร้อยละ ด้วยโปรแกรมคอมพิวเตอร์สำเร็จรูป

1.4.2 การแปลผลระดับความสุข

ตารางที่ 3.1 การแปลผลระดับความสุข

ช่วงคะแนน	แปลผล
61-73.6	น้อยที่สุด
73.7-85.6	น้อย
85.7-98.2	ปานกลาง
98.3-110.8	มาก
110.9-124	มากที่สุด

ระยะที่ 2 การวิจัยเชิงคุณภาพ

2.1 ประชากรและกลุ่มตัวอย่าง

ผู้ให้ข้อมูลหลัก ได้แก่ ผู้สูงอายุที่อาศัยอยู่ในพื้นที่อำเภอกูเรือ จังหวัดเลย ในช่วงปี พ.ศ. 2558 มีการคัดเลือกแบบเฉพาะเจาะจง ดังนี้ 1) ผู้สูงอายุที่มีอายุตั้งแต่ 60 ปีขึ้นไป และอาศัยอยู่ในชุมชนชนบท อำเภอกูเรือ จังหวัดเลย 2) มีคะแนนความสุขอยู่ในระดับสูง 3) สามารถสื่อสารได้ดี และ 4) ยินดีเข้าร่วมการวิจัย จำนวน 8 คน

2.2 เครื่องมือที่ใช้ในการเก็บรวบรวมข้อมูล

เครื่องมือการวิจัยเชิงคุณภาพ ได้แก่ ตัวผู้วิจัย แบบสัมภาษณ์เชิงลึกแบบกึ่งโครงสร้าง แบบบันทึกภาคสนาม และ เครื่องบันทึกเสียง

2.2.1 ตัวผู้วิจัย ซึ่งถือเป็นเครื่องมือที่สำคัญในการวิจัยเชิงคุณภาพ โดยผู้วิจัยเตรียมความพร้อมด้านความรู้พื้นฐาน ความเข้าใจในแนวคิดทฤษฎีต่างๆ ระเบียบวิธีวิจัยรวมถึงการศึกษา ทบทวนวรรณกรรมที่เกี่ยวข้องกับความสุข

2.2.2 แบบสัมภาษณ์เชิงลึกแบบกึ่งโครงสร้าง พัฒนาโดยตัวผู้วิจัยจากงานวิจัยและวรรณกรรมที่เกี่ยวข้อง โดยมีขอบเขตที่ใช้ในการสัมภาษณ์รายบุคคล คือ ความสุขจากการพึงตนเอง

ในบั้นปลายชีวิตของผู้สูงอายุในชุมชนชนบท อำเภอกูเรือ จังหวัดเลย โดยข้อคำถามประกอบด้วย ส่วนสำคัญ 3 ส่วน มีรายละเอียดดังนี้

1) คำถามในขั้นเริ่มสนทนา โดยผู้วิจัยแนะนำตัว ชี้แจงวัตถุประสงค์ของการสัมภาษณ์รายบุคคล กระบวนการสัมภาษณ์รายบุคคลและสิทธิของผู้ให้ข้อมูล การรักษาความลับ การใช้นามสมมติแทนชื่อจริง และจะเสนอผลการวิจัยเป็นภาพรวม หลังจากนั้นจึงเริ่มต้นการสร้างสัมพันธภาพ พูดคุยด้วยความเป็นกันเอง ชักถามเรื่องทั่วไปเพื่อให้เกิดความไว้วางใจ พร้อมทั้งขออนุญาตในการบันทึกเสียงและจดบันทึกอย่างย่อ ตัวอย่างหัวข้อคำถาม เช่น

- ท่านชื่ออะไร อายุเท่าไร ท่านจบการศึกษาระดับใด ปัจจุบันท่านประกอบอาชีพอะไร เป็นต้น

2) ส่วนที่สองเป็นคำถามในการเข้าสู่ประเด็นที่ศึกษา คือ การสัมภาษณ์มีลักษณะเป็นคำถามปลายเปิดที่เอื้อให้ผู้ให้ข้อมูลสามารถเล่าเรื่องราวประสบการณ์ความสุขได้อย่างอิสระ ซึ่งคำถามที่ใช้ในการสัมภาษณ์มีความยืดหยุ่น ทั้งจำนวนข้อคำถาม การลำดับข้อ หรือแม้แต่วิธีการใช้ เพื่อให้การสัมภาษณ์เป็นไปอย่างสอดคล้องกลมกลืนกับบรรยากาศ ณ ขณะนั้นในการอยู่ร่วมกันกับผู้ให้ข้อมูล นอกจากนี้อาจมีการเพิ่มเติมคำถามได้ตามความเหมาะสมเพื่อให้ได้ข้อมูลที่สามารถอธิบายประสบการณ์ของผู้ให้ข้อมูลได้อย่างรอบด้าน ตัวอย่างคำถามเช่น

ในอดีต

ก่อนหน้านี้ท่านจะเป็นผู้สูงอายุท่านมีการพึ่งตนเองอย่างไรบ้าง

ในปัจจุบัน

การพึ่งตนเองของท่านในปัจจุบันเป็นอย่างไร

ในอนาคต

ท่านวางแผนเป้าหมายในการพึ่งตนเองหรือความสุขอย่างไร อยากเพิ่มหรือลดอะไร

3) ส่วนที่สามเป็นข้อคิดเห็นเพิ่มเติมและขั้นยุติการสนทนา ตัวอย่างคำถาม เช่นท่านมีข้อคิดเห็นเพิ่มเติมอื่นๆ อีกหรือไม่ อย่างไร เป็นต้น

2.2.3 แบบบันทึกภาคสนามขณะสัมภาษณ์ นอกจากการสัมภาษณ์รายบุคคลผู้วิจัยใช้การสังเกตแบบมีส่วนร่วมและการจดบันทึกขณะสัมภาษณ์ ด้วยการสังเกตและจดบันทึกลักษณะต่างๆ ที่ปรากฏขึ้นขณะสัมภาษณ์ผู้ให้ข้อมูลหลัก เช่น ลักษณะน้ำเสียง การแสดงออกทางสีหน้า ท่าทาง เพื่อประกอบการวิเคราะห์ข้อมูล

2.2.4 เครื่องบันทึกเสียงในการสัมภาษณ์ ซึ่งเป็นอุปกรณ์ที่ใช้สำหรับบันทึกเสียงสนทนาในระหว่างการสัมภาษณ์

2.3 ขั้นตอนการเก็บรวบรวมข้อมูล

2.3.1 ผู้วิจัยนำแบบวัดที่ได้มาตรวจให้คะแนน คำนวณหาค่าทางสถิติ เช่น ค่าเฉลี่ย ส่วนเบี่ยงเบนมาตรฐาน ค่าร้อยละ และระดับความสุข หลังจากนั้นผู้วิจัยตรวจคะแนนในแบบวัดความสุขเพื่อคัดเลือกผู้ให้ข้อมูลและสัมภาษณ์รายบุคคลในลำดับต่อไป โดยมีเกณฑ์การคัดเลือกผู้ให้ข้อมูลคือ 1) ผู้สูงอายุที่มีอายุตั้งแต่ 60 ปีขึ้นไป และอาศัยอยู่ในชุมชนชนบท อำเภอกูเรือ จังหวัดเลย 2) มีคะแนนความสุขอยู่ในระดับสูง 3) สามารถสื่อสารได้ดี และ 4) ยินดีเข้าร่วมการวิจัย จำนวน 8 คน

2.3.2 เมื่อผู้วิจัยได้จำนวนกลุ่มผู้ให้ข้อมูลในการสัมภาษณ์รายบุคคลแล้ว ผู้วิจัยได้พูดคุยโดยตรงแบบตัวต่อตัว หรือโทรศัพท์เพื่อติดต่อขอความร่วมมือและขออนุญาตสัมภาษณ์ และนัดหมายเวลาในการสัมภาษณ์ภายหลัง ทั้งนี้ในกระบวนการสัมภาษณ์ของผู้ให้ข้อมูลบางรายเมื่อพูดถึงประสบการณ์ความสุขจากการพึ่งตนเองของผู้สูงอายุในชุมชนชนบท จะใช้ภาษาถิ่น หรือภาษาไทยเลยแทนภาษาไทยกลาง เนื่องจากผู้ให้ข้อมูลบอกว่าไม่เข้าใจคำถามที่เป็นภาษาไทย และไม่สามารถเรียบเรียงการตอบแบบภาษาไทยได้ ทั้งนี้ตัวผู้วิจัยมีภูมิลำเนาอยู่ในจังหวัดเลยและสามารถสื่อสารภาษาถิ่นได้ ดังนั้นขณะสัมภาษณ์ในกรณีที่ใช้ภาษาถิ่นได้ ผู้วิจัยจะใช้ภาษาถิ่นกับผู้ให้ข้อมูลเพื่อให้ผู้ให้ข้อมูลสามารถสื่อสารได้เต็มที่

2.3.3 ผู้วิจัยดำเนินการสัมภาษณ์รายบุคคล เริ่มต้นด้วยการสร้างความคุ้นเคย ในช่วง 2-5 นาทีแรก จากนั้นอธิบายวัตถุประสงค์การวิจัย ลักษณะการสนทนาแบบรายบุคคล ขออนุญาตบันทึกเสียง การเก็บรักษาความลับ การทำลายข้อมูลเมื่อสิ้นสุดการวิจัย และการวิเคราะห์การนำเสนอข้อมูลจะทำในภาพรวมผู้วิจัยจะใช้นามสมมุติแทนชื่อจริง เป็นต้น หลังจากได้รับอนุญาตจากผู้ให้ข้อมูลแล้วผู้วิจัยทำการสัมภาษณ์กลุ่มตัวอย่างคนละ 1 ครั้ง ใช้เวลาในการสัมภาษณ์ประมาณ 2 ชั่วโมง

2.3.4 หลังจากได้ข้อมูลแล้ว ผู้วิจัยทำการถอดความบทสัมภาษณ์แบบคำต่อคำจากเทปบันทึกการสัมภาษณ์เป็นบทสนทนาที่เป็นตัวอักษรแล้วจึงทำการตรวจสอบความถูกต้องของข้อมูล โดยเปรียบเทียบข้อมูลที่ได้พร้อมกับฟังเทปบันทึกการสัมภาษณ์ซ้ำแล้วจึงวิเคราะห์ข้อมูล

2.4 การวิเคราะห์ข้อมูลเชิงคุณภาพ

หลังจากที่ผู้วิจัยสัมภาษณ์รายบุคคลกับกลุ่มตัวอย่าง ข้อมูลที่ถอดข้อความจากเทปบันทึกการสัมภาษณ์ซึ่งเป็นบทสนทนาที่เป็นตัวอักษร นำมาวิเคราะห์ข้อมูล ผู้วิจัยวิเคราะห์ข้อมูลควบคู่ระหว่างการเก็บรวบรวมข้อมูล เพื่อค้นพบประเด็นใหม่ๆ และประเด็นที่ไม่ชัดเจนแล้วต้องการสัมภาษณ์รายบุคคลเพิ่มเติม หลังจากการเก็บรวบรวมข้อมูลสิ้นสุด ผู้วิจัยถอดความแบบคำต่อคำ (verbatim) จากเทปบันทึกเสียงและตรวจสอบความถูกต้องด้วยการอ่านบทสัมภาษณ์อย่าง

ละเอียด เมื่อพบข้อสงสัยในบทสัมภาษณ์ผู้วิจัยจะฟังเทปบันทึกเสียงอีกครั้งเพื่อตรวจสอบความชัดเจน และความถูกต้องของบทสัมภาษณ์ หลังจากนั้นทำการวิเคราะห์บริบทและเนื้อหา (context & content analysis) ตามขั้นตอนของระเบียบวิธีวิจัยเชิงคุณภาพ โดยการนำข้อมูลจากเอกสารที่เกี่ยวข้องกับเนื้อหาที่จะศึกษามาเปรียบเทียบความเหมือนและความต่างของข้อมูลในประเด็นหรือคำสำคัญที่เกิดขึ้นจากข้อมูล จากนั้นจึงวิเคราะห์ข้อมูลโดยถอดรหัสข้อความ (coding) ด้วยการดึงกลุ่มคำหรือประโยคที่สำคัญในประเด็นที่ศึกษา และจัดกลุ่มข้อมูลตามลักษณะที่มีความหมายคล้ายคลึงกันให้เป็นหมวดหมู่ (categories) จากนั้นจัดเป็นประเด็นย่อย (sub themes) และสรุปเป็นประเด็นย่อยที่มีความเกี่ยวข้องสอดคล้องกันไว้ด้วยกันในประเด็นหลัก (themes) ขั้นตอนสุดท้ายเป็นการเรียบเรียงเรื่องราวตามประเด็นหลัก ที่ค้นพบร่วมกับการนำบริบทที่ศึกษาเข้ามาอธิบาย

2.5 ความน่าเชื่อถือในงานวิจัย

ในการวิจัยครั้งนี้ผู้วิจัยได้ดำเนินการตามกระบวนการวิจัยอย่างมีขั้นตอน เพื่อให้สามารถตรวจสอบข้อมูลและความน่าเชื่อถือได้ ดังนี้

2.5.1 ผู้วิจัยตรวจสอบความน่าเชื่อถือของข้อมูล โดยการถอดเทปบันทึกคำสัมภาษณ์จากการสัมภาษณ์เชิงลึกทั้งหมดแบบคำต่อคำ (verbatim) ออกมาเป็นบทสัมภาษณ์ที่เป็นตัวอักษร (transcript) และมีการตรวจสอบความถูกต้องด้วยการฟังเทปบันทึกคำสัมภาษณ์พร้อมกับเปรียบเทียบข้อมูลที่เป็นตัวอักษรจากการจดบันทึกของผู้วิจัยเพื่อให้ได้ข้อมูลที่ครบถ้วนและถูกต้องมากที่สุด (confirmability)

2.5.2 ผู้วิจัยได้ขอรับการปรึกษาจากอาจารย์ที่ปรึกษาการศึกษาค้นคว้าอิสระ ซึ่งมีความเข้าใจในระเบียบวิธีวิจัยเชิงคุณภาพ เพื่อทำการตรวจสอบการวิเคราะห์ข้อมูล และความเหมาะสมในการแบ่งประเด็นหลัก (Peer Debriefing)

2.5.3 ผู้วิจัยนำข้อมูลที่ได้จากการวิเคราะห์ไปให้ผู้ให้ข้อมูลตรวจสอบ (member checking) โดยเลือกจากผู้ให้ข้อมูลที่ยินดีที่จะให้ผู้วิจัยกลับไปตรวจสอบข้อมูลได้ จำนวน 5 คน ทั้งนี้ผู้วิจัยให้ผู้ให้ข้อมูลตรวจสอบความหมายของข้อมูลผ่านการวิเคราะห์ของผู้วิจัย โดยผู้วิจัยให้ผู้ให้ข้อมูลให้ข้อเสนอแนะเพิ่มเติมในประเด็นที่ขาดหายไปให้มีความสมบูรณ์มากยิ่งขึ้น

2.5.4 ผู้วิจัยนำเสนอข้อมูลที่ละเอียด ครบคลุม และครบถ้วนในทุกขั้นตอนของระเบียบวิธีวิจัย ทำให้ผู้อ่านสามารถติดตามกระบวนการวิเคราะห์ข้อมูลได้ในทุกแง่มุม (dense description data) และมีการตรวจสอบโดยอาจารย์ที่ปรึกษาค้นคว้าอิสระ

2.6 จริยธรรมในการวิจัยเชิงคุณภาพ

2.6.1 ผู้วิจัยคัดเลือกผู้ให้ข้อมูลตามความสมัครใจ หากผู้ที่มีคุณสมบัติเข้าข่ายตรงตามเกณฑ์ในการคัดเลือกผู้ให้ข้อมูลและมีความยินดีให้ความร่วมมือในการวิจัย ผู้วิจัยจะทำการนัด

หมายเหตุสัมภาษณ์ตามวัน เวลา และสถานที่ที่ผู้ให้ข้อมูลสะดวก โดยคำนึงถึงความสะดวกใจของผู้ให้ข้อมูลเป็นหลัก

2.6.2 ผู้วิจัยชี้แจงรายละเอียดเกี่ยวกับเรื่องที่จะสัมภาษณ์ วัตถุประสงค์ในการสัมภาษณ์ ขั้นตอนในการสัมภาษณ์ และขออนุญาตบันทึกเสียงสนทนา

2.6.3 ผู้วิจัยให้ผู้ให้ข้อมูลอ่านเอกสารข้อมูลสำหรับผู้มีส่วนร่วมในการวิจัย เมื่อผู้ให้ข้อมูลยืนยันความสมัครใจ ผู้วิจัยได้ขอให้ผู้ให้ข้อมูลลงนามในใบยินยอมเข้าร่วมการวิจัย (Informed consent form) ก่อนดำเนินการสัมภาษณ์

2.6.4 การรักษาความลับของผู้ให้ข้อมูล ผู้วิจัยทำลายแถบบันทึกเสียงเมื่อสิ้นสุดการวิจัย นอกจากนี้ผู้วิจัยได้ใช้นามสมมติแทนชื่อผู้ให้ข้อมูลและบุคคลที่ผู้ให้ข้อมูลอ้างถึง และในการอภิปรายผลการวิจัย ผู้วิจัยนำเสนอภาพรวมของผลการวิจัยที่เกิดขึ้น